

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

МУРАЧ Д. В.
студент ННІ права СумДУ
(наук. керівник: к.і.н., доц. В. А. Нестеренко)

Право власності в «Салічній правді» і «Руській правді»: порівняльна характеристика

В усі часи право було дуже тісно пов'язане з усіма сферами життя людини. Проходячи процес динамічного розвитку, кожна гілка права постійно розвивалася згідно з соціальною необхідністю. Система права кожної окремо взятої країни бере свій початок ще з давніх-давен і розвивається поступово шляхом започаткування нових та вдосконалення старих норм. Проте існує необхідність наголосити на певній подібності. Цілком ймовірно, що ця подібність пояснюється різними чинниками, наприклад, такими як стрімка міграція населення з території однієї країни в іншу, при чому, разом із населенням мігрує й система звичаїв певної країни, і, тим самим спостерігається схожість права в кількох країнах. Але це не завжди так, і тому потрібно проводити порівняльний аналіз певних елементів систем права різних держав [1].

Право власності в «Руській правді» та «Салічній правді» є одним із таких випадків. На нашу думку, таке порівняння необхідне не тільки для виявлення тих чи інших відмінностей або схожості, але і для кращого розуміння норм, відображених у правовому документі.

Суб'єкти права власності в «Салічній правді» точно не визначено. Зазначено, що право власності на землю поступово перейшло від громади до особи. Аналізуючи систему покарань «Салічної правди», а саме, статті де наводяться приклади злочинів, пов'язані із викраденням майна, можна спостерігати,

що право на власність мали всі громадяни. Вважалося, що король володів усіма землями і роздавав їх своїм підданим [2].

Згідно з нормами Руської Правди суб'єктами права власності були князі, княжі і земські бояри, дружинники, духовенство, ремісники, купці, смерди [3].

Суб'єктом права власності можна вважати і закупа, бо «Руська правда» надавала право закупу відлучатися з двору свого господаря для того, щоб він міг заробити кошти для повернення боргу. Слід зазначити, що всі речі, що були у закупа виступали відокремленими, через те, що йому надавалося цілковите право розпоряджатися ними на свій розсуд. Суб'єктами права власності не могли виступати челядь і холопи. Проте серед категорій холопів вирізнялися ролейні холопи, які, будучи "посадженими на землю", мали право, на відміну від "обільних" холопів, мати у своїй власності певне рухоме майно, тоді як земля залишалася власністю їх господаря [3].

На відміну від «Салічної правди», «Руська правда» регламентувала правовий статус власника. Власник мав право розпоряджатися майном, укладати договори, одержувати доходи з майна, вимагати захисту належного йому майна у випадку зазіхань з боку інших осіб на це майно [4].

На території держави франків за виключенням землі, всі інші речі могли бути предметом купівлі-продажу, обміну, дарування. В Київській Русі навпаки, за часів виникнення правового регулювання майнових відносин, земля виступала як основний об'єкт права. А загалом, об'єктами права власності були земля, коні, робоча худоба, одяг, зброя, знаряддя праці, торгові товари та інші [5].

Згідно з нормами звичаєвого права та «Руської правди», а також відповідно до судових рішень, способами набуття права власності на землю були: володіння, давність володіння, успадкування та дарування. «Салічна правда» прямо не регулювала можливості людей, але, аналізуючи статті, які

регламентували покарання, можна дійти висновку, що громадяни мали право успадковувати, продавати, дарувати та захищати свою власність. Також, потрібно зазначити, що «Салічна правда» наділяла людей правом захищати свою власність, але, при цьому, потрібно через складну процедуру довести належність речей та обґрунтувати свої вчинки щодо захисту майна, а саме діяння направлені проти злодіїв. «Руська правда» захищала власність людей за допомогою суду. Аналізуючи ці положення, можна дійти висновку щодо наявності схожості в процедурі захисту своєї власності [6].

Земля знаходилася в індивідуальному володінні сім'ї. Виділенні їй ділянки, як орного поля, так і луків, вважалися «огороженим місцем». Різноманітні зазіхання на чуже поле чи луку були протиправними. У «Салічній правді» було прорегламентовано покарання щодо поділу землі та природних ресурсів, що знаходилися у власності певної особи. Ліси й деякі інші угіддя розглядалися тільки як спільна власність общини, і їх використання регламентувалося колективним інтересом. В «Руській правді» існувала ієрархічна система розподілу землі за станом у суспільстві, що є спільною рисою між цими історичними документами [7].

Щодо передачі майна в спадок, то у франків рухоме майно син і дочка успадковували порівну. Але земля переходила тільки до сина. Тобто земля залишалась в одному і тому ж роді. В Київській Русі, слід зазначити, головним в пріоритеті на успадкування завжди залишався старший брат в сім'ї. Тобто, голова роду (найстарший член) володів усім сімейним майном [3].

Отже, проаналізувавши інформацію, ми можемо дійти висновку, що право власності в «Салічній правді» та «Руській правді» мають багато спільних рис. В обох історичних актах увага приділяється саме протиправним діям з власністю та покарання за них. Характерною рисою обох документів являється визначення суб'єктів та об'єктів права власності, а

також не пряма регламентація основних прав громадянина щодо поводження зі своєю та чужою власністю. При детальному вивченні положень обох актів можна виділити індивідуальні особливості, які полягають у своєрідному напрямі регулювання відносин у сфері власності. Вони виявляються у праві на спадок та правовому статусі власника, тощо. Всі відмінності зумовлені тогочасною соціальною необхідністю та найбільш поширеними прецедентами, що спостерігалися у країнах того часу.

---

1. Мацюк М. С. Порівняльний аналіз відповідальності за вбивство в «Руській» та «Салічній правді» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/471> (дата звернення: 23.03.2020).

2. Юшков С. Правда руська. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій. За редакцією видавництва «Ізборник». Київ: ВУАН, 1935. Редакція IV. С. 137-144.

3. Руська правда. Розширена редакція за Троцьким [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/864/17> (дата звернення: 25.03.2020).

4. Салическая правда. Перевод Н. П. Грацианского. Ученые записки МГПИ имени В. И. Ленина. Том LXII. Москва. 1950. 169 с.

5. Крашеников Н. А. Історія держави та права зарубіжних країн: навчально методичний збірник. Москва: Норма. 2003. 320 с.

6. Цивільне право Київської Русі [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://pidruchniki.com/75247/pravo/tsivilne_pravo (дата звернення: 25.03.2020).

7. Маймескулов Л. М. Тихоненков Д. А. Россіхін В. В. Власенко С. І. Історія держави і права зарубіжних країн : для студ. вищ. навч. закл. за ред. Л. М. Маймескулова. Харків: Право. 2011. 520 с.